

Έκθεση Πεπραγμένων

Στρογγυλή Τράπεζα με θέμα τις Δημόσιες Πολιτικές για την Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία

Γραφείο Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Αθήνα

15 Μαρτίου 2019

Η Στρογγυλή Τράπεζα διοργανώθηκε από το Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας σε συνεργασία με το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ στην Ελλάδα.

Στη Στρογγυλή Τράπεζα συμμετείχαν 28 άτομα: μέλη εγχειρημάτων, εκπρόσωποι τυπικών και άτυπων δικτύσεων φορέων Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας, εκπρόσωποι θεσμικών οργάνων και υπουργείων, εκπρόσωποι πολιτικών κομμάτων (ΣΥΡΙΖΑ, ΚΙΝΑΛ, ΝΔ) καθώς και μέλη της ερευνητικής και ακαδημαϊκής κοινότητας.

Η έναρξη των εργασιών της Στρογγυλής Τράπεζας έγινε από την **κα Όλγα Δρόσου**, διευθύντρια του γραφείου Θεσσαλονίκης του Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ η οποία παρουσίασε το πολυεπίπεδο έργο του Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ και του Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην ανάπτυξη της ΚΑΛΟ στην Ελλάδα μέσα από δράσεις για την ενίσχυση των δεξιοτήτων υφιστάμενων και δυνητικών μελών εγχειρημάτων της ΚΑΛΟ (έκδοση πρακτικών οδηγιών, σεμινάρια κατάρτισης και δημιουργία ανοιχτής και προσβάσιμης εκπαιδευτικής πλατφόρμας για την ΚΑΛΟ kalomathe.gr), για την υποστήριξη δικτύσεων ώστε να προωθείται η ώσμωση μεταξύ διαφορετικών οπτικών και η συλλογική εκπροσώπηση καθώς και για την προώθηση του διαλόγου ανάμεσα στο πεδίο και τα αρμόδια θεσμικά όργανα με διαφανή και δημοκρατικό τρόπο.

Στη συνέχεια, ο **κ. Gianluca Salvatori**, Γενικός Διευθυντής του Ευρωπαϊκού Ερευνητικού Ινστιτούτου για τους Συνεταιρισμούς και τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις EURICSE, παρουσίασε τα ευρήματα της έρευνας για τη χαρτογράφηση των οικοσυστημάτων των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη που διεξήγαγε το Ινστιτούτο για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, οι κρίσιμοι παράγοντες για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι: α) μία κρίσιμη μάζα εγχειρημάτων, β) ικανότητες δικτύωσης και διοίκησης, γ) διατήρηση σχέσεων με τη βάση και την κοινωνία των πολιτών, και δ) συνεργατικές και διευκολυντικές δημόσιες πολιτικές. Στη συνέχεια, παρουσίασε τις προτάσεις που επεξεργάζεται η Ομάδα Εμπειρογνομώνων για την Κοινωνική Οικονομία και τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις – GECES αναφορικά με χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΕ για την επόμενη προγραμματική περίοδο. Αναφέρθηκε στους κλασικούς τρόπους χρηματοδότησης των κοινωνικών και συνεταιριστικών επιχειρήσεων όπως οι συνεισφορές των μελών, οι δανειοδοτήσεις από εμπορικές αλλά κυρίως από συνεταιριστικές και ηθικές τράπεζες, οι κρατικές επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις, οι χρηματοδοτήσεις από περιφερειακά προγράμματα, και τόνισε τις εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης

που παρέχουν οι αυξανόμενες πλατφόρμες crowd-funding. Η ΕΕ σκοπεύει στην προγραμματική περίοδο 2021-2027 να συνενώσει 14 διαφορετικά χρηματοδοτικά εργαλεία κάτω από την ίδια στέγη μέσα από το πρόγραμμα Invest EU. Ο κ. Gianluca Salvatori έκλεισε την εισήγησή του τονίζοντας τη σημασία της στατιστικής αποτύπωσης της ΚΑΛΟ σε κάθε χώρα της Ευρώπης μέσα από τη δημιουργία κατάλληλων και διακριτών εθνικών λογαριασμών.

Ο εκπρόσωπος του Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας και Γενικός Διευθυντής της Αναπτυξιακής Εταιρίας Καρδίτσας, **κ. Βασίλης Μπέλλης** παρουσίασε τον τρόπο με τον οποίο αναπτύχθηκαν εγχειρήματα της ΚΑΛΟ στην ευρύτερη περιοχή της Καρδίτσας μέσα από μια οικοσυστημική προσέγγιση. Συγκεκριμένα, τόνισε ότι με την υποστήριξη της ANKA και μια ευρεία οπτική στον πλουραλισμό των νομικών προσώπων και των κλάδων δραστηριότητας, η κοινωνική οικονομία στην περιοχή της Καρδίτσας αγγίζει το 6,5 % του περιφερειακού ΑΕΠ, ποσοστό πολύ μεγαλύτερο από τον εθνικό μέσο όρο. Ο κ. Μπέλλης εξήγησε πως αυτό κατέστη δυνατό ακριβώς γιατί υπήρξε συνεχής στήριξη αλλά και γιατί ακολουθήθηκε μια οικοσυστημική προσέγγιση η οποία προωθεί την οικονομική συνεργασία και τη συνέργεια μεταξύ συνεταιρισμών και εγχειρημάτων διαφορετικών νομικών μορφών που ανήκουν στην ίδια μεγάλη οικογένεια της κοινωνικής οικονομίας σε τοπικό επίπεδο. Ακριβώς αυτή η αντίληψη είναι που δυσχεραίνεται από τον κατακερματισμό που παρατηρείται στο θεσμικό πλαίσιο για τους διάφορους συνεταιρισμούς με κάθε υπουργείο να είναι αρμόδιο για ένα υποσύνολο φορέων της ΚΑΛΟ (π.χ. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης για αγροτικούς, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας για δασικούς συνεταιρισμούς και ενεργειακές κοινότητες, Υπουργείο Εργασίας για Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, Συνεταιρισμούς Εργαζομένων και άλλους Φορείς ΚΑΛΟ).

Η Πρόεδρος του «Συντονισμού Φορέων ΚΑΛΟ Αθήνας», **κα Άννα Κονιωτάκη**, αναφέρθηκε στο ρόλο της ένωσης ως όργανο συλλογικής εκπροσώπησης οικονομικά ενεργών Φορέων ΚΑΛΟ στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας. Η κα Κονιωτάκη ανέδειξε τα ζητήματα του νόμου 4430/2016 που δυσχεραίνουν την εύρυθμη λειτουργία και ανάπτυξη του πεδίου της ΚΑΛΟ, καθώς το θεσμικό πλαίσιο αποδεικνύεται ιδιαίτερα αυστηρό ως προς ορισμένες πτυχές του (όπως η υποχρέωση των Φορέων ΚΑΛΟ να εμφανίζουν μισθοδοτική δαπάνη ίση με 25% του συνολικού τζίρου από τη δεύτερη διαχειριστική χρήση) χωρίς οι συγκεκριμένοι περιορισμοί να αντανακλώνται και σε αναπτυξιακά κίνητρα. Αναφέρθηκε επίσης σε άλλα εμπόδια και πολιτικές αστοχίες όπως στην πρόσφατη πρόσκληση για τα αναγκαία Κέντρα Στήριξης για την ΚΑΛΟ όπου ενώ σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό επρόκειτο να δημιουργηθούν 85 κέντρα σε όλη την Ελλάδα, τελικά εγκρίθηκαν μόλις 15 δικαιούχοι οι οποίοι όμως αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα αναφορικά με την έναρξη του έργου καθώς δεν έχει επιλυθεί το ζήτημα της προκαταβολής. Η κα. Άννα Κονιωτάκη κατέληξε ότι απαιτούνται κατάλληλα σχεδιασμένα χρηματοδοτικά εργαλεία και ειδικά προγράμματα στήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Αφού ολοκληρώθηκαν οι εισηγήσεις από τους/τις εκπροσώπους του πεδίου, ο λόγος δόθηκε στον Ειδικό Γραμματέα για την Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία, **κ. Ευάγγελο Νικολαΐδη** προκειμένου να παρουσιάσει την Εθνική Στρατηγική για την ανάπτυξη της ΚΑΛΟ στην Ελλάδα. Ο Ειδικός Γραμματέας τόνισε πως έχει σημασία το πολιτικό όραμα και η προσέγγιση με την οποία προωθείται η ΚΑΛΟ καθώς υπάρχουν διαφορές οπτικής. Αυτό καθορίζει με τη σειρά του όλο το φάσμα των δημόσιων πολιτικών από

την αποτύπωση των στατιστικών μεγεθών (τι ακριβώς μετράμε) μέχρι τα μέτρα στήριξης που σχεδιάζονται. Η Ειδική Γραμματεία δίνει μεγάλη βαρύτητα στα νέα, ισότιμα και αλληλέγγυα χαρακτηριστικά που εμφανίζουν τα εγχειρήματα που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο του νέου συνεργατισμού την περίοδο της κρίσης στην Ελλάδα. Είναι κρίσιμο, λοιπόν, να διατηρηθούν αυτά τα αυτόνομα και δυναμικά πολιτικά χαρακτηριστικά, αλλά να συνοδευτούν και από οικονομικά αποτελέσματα ικανά να δώσουν ένα στιβαρό υλικό αποτύπωμα και μια διάρκεια στο πεδίο της ΚΑΛΟ. Συνεπώς, είναι στις προτεραιότητες της Ειδικής Γραμματείας να διαμορφώσει τα θεσμικά και χρηματοδοτικά εργαλεία τα οποία θα επιτρέψουν στο χώρο της ΚΑΛΟ να διατηρήσει τα δυναμικά του χαρακτηριστικά ως προς τη διαφορετική οργάνωση της εργασίας αλλά και την ετερογένεια των εγχειρημάτων ως προς τις νομικές μορφές, τους κλάδους δραστηριότητας και τις κοινωνικές ανάγκες που καλύπτονται. Τέλος, είναι σημαντικό η στήριξη των Φορέων ΚΑΛΟ να γίνεται με διαφανή τρόπο ώστε να μην δημιουργούνται προνομιακές σχέσεις ανάμεσα στο κράτος και επιμέρους εγχειρήματα.

Εκ μέρους του ΚΙΝΑΛ, ο βουλευτής **κ. Δημήτρης Κωνσταντόπουλος**, ανέφερε την παρακαταθήκη που άφησε ο Ν. 4019/2011 για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας ως βασική συμβολή της τότε κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ στην ανάπτυξη του πεδίου. Στη συνέχεια, τόνισε, ότι η ΚΑΛΟ χαιρεί ευρείας πολιτικής στήριξης από όλο το πολιτικό φάσμα, γεγονός που αποτυπώθηκε και κατά την κοινοβουλευτική διαβούλευση για την ψήφιση του Ν. 4430/2016 αναφορικά με την ανάπτυξη των Φορέων ΚΑΛΟ στην Ελλάδα. Το συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο κρίνεται ως μια προσπάθεια για τη διευκόλυνση της ανάπτυξης του πεδίου, αλλά χρειάζονται και συμπληρωματικά μέτρα στήριξης (π.χ. φορολογικά) προκειμένου να προωθηθεί περαιτέρω το πεδίο.

Ο Υφυπουργός Περιβάλλοντος, **κ. Γεώργιος Δημαράς**, συμφώνησε ως προς την ύπαρξη διαφορετικών οπτικών για την ΚΑΛΟ και τόνισε τη σημασία όλων των μορφών συνεταιρισμών για την ανθεκτικότητα της οικονομίας σε περιόδους κρίσης. Όπως χαρακτηριστικά επεσήμανε, η ΚΑΛΟ αποτελεί στρατηγική προτεραιότητα για την παρούσα κυβέρνηση, ενώ υπογράμμισε ότι υπάρχει η βούληση από την πλευρά των συναρμόδιων υπουργείων ώστε να διορθωθούν οι όποιες αστοχίες έχουν εντοπιστεί κατά το στάδιο της εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου για την ΚΑΛΟ στην Ελλάδα. Μια εκ νέου συνάντηση σε αυτήν την κατεύθυνση κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική.

Η τομεάρχης Μεταναστευτικής Πολιτικής και βουλευτής της ΝΔ, **κα Σοφία Βούλτεψη**, τόνισε πως η στήριξη της ΚΑΛΟ είναι ανεξάρτητη ιδεολογικών τοποθετήσεων. Σύμφωνα με αυτήν την οπτική, ο τρίτος τομέας πρέπει να ενισχυθεί άμεσα και πρακτικά ανεξάρτητα από την εκάστοτε κυβέρνηση. Η εξαιρετική διαβούλευση που προηγήθηκε της ψήφισης του Ν. 4430/2016 για το νέο θεσμικό πλαίσιο για την ΚΑΛΟ αποδεικνύει την ευρεία διακομματική συναίνεση σε σχέση με την προώθηση της ΚΑΛΟ. Οι διαφωνίες που εκφράστηκαν αναφορικά με τη σύσταση Ειδικής Γραμματείας για την ΚΑΛΟ στο Υπουργείο Εργασίας ξεπεράστηκαν, γιατί αναγνωρίστηκε η αναγκαιότητα σχεδιασμού και εφαρμογής κατάλληλων πολιτικών. Αφού, λοιπόν, το αρμόδιο θεσμικό όργανο έχει συσταθεί και λειτουργεί, είναι σημαντικό να αποδείξει ότι μπορεί να εκτελέσει ορθά τις αρμοδιότητές του και να δώσει την αναγκαία στήριξη στους Φορείς ΚΑΛΟ. Για να γίνει αυτό, είναι σημαντικό να στελεχωθεί με εξειδικευμένα και κατάλληλα άτομα. Ήδη παρατηρούνται, ωστόσο, σημαντικές καθυστερήσεις όπως η σύσταση του Ταμείου Κοινωνικής

Οικονομίας, η δημιουργία των Κέντρων Στήριξης για την ΚΑΛΟ αλλά και η αποσαφήνιση του τρόπου συνεργασίας ανάμεσα σε Φορείς ΚΑΛΟ και ΟΤΑ. Τέλος, χρειάζεται μια εκτενής εκστρατεία ενημέρωσης για την ΚΑΛΟ στο ευρύ κοινό, και όχι απλά η διοργάνωση ετήσιων εκθέσεων (ΕΧΡΟ).

Ο βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ και στέλεχος του Οικολογικού Χώρου, **κ. Γιάννης Τσιρώνης**, επεσήμανε ότι η προώθηση της ΚΑΛΟ δεν είναι πολιτικά ουδέτερη αλλά εμφορείται από συγκεκριμένη αντίληψη για το μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας. Σε αυτήν την κατεύθυνση, είναι σημαντικό να αναδειχθούν οι τομείς οι οποίοι είναι στρατηγικής σημασίας για την ανάπτυξη της ΚΑΛΟ, όπως η ανακύκλωση, η ενέργεια, η αγροτική παραγωγή και το αγροτοδιατροφικό σύστημα ευρύτερα. Αυτοί οι τομείς είναι στρατηγικής σημασίας και πρέπει να δοθούν κίνητρα ώστε τα εγχειρήματα της ΚΑΛΟ να στραφούν προς αυτούς, χωρίς την αρνητική παρακαταθήκη της προηγούμενης περιόδου ως προς την πρόσδεση των παραδοσιακών συνεταιρισμών στο κράτος. Η ανάπτυξη της ΚΑΛΟ μπορεί, τέλος, να καταπολεμήσει ακόμα και την παραοικονομία φέρνοντας στην επιφάνεια μια πληθώρα οικονομικών δραστηριοτήτων.

Ο Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών του ΑΠΘ **κ. Κάρολος Ιωσήφ Καβουλάκος** τόνισε την αναγκαιότητα να μην περιχαρακωθεί το ζήτημα της χρηματοδότησης στις ευρωπαϊκές επιδοτήσεις οι οποίες είναι συνήθως βραχύβιες, αλλά πρότεινε να αυξηθούν οι εθνικοί πόροι που δίνονται σε αυτήν την κατεύθυνση. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί η ανθεκτικότητα των δομών της ΚΑΛΟ μέσα στην κρίση και να προωθηθεί ένα εναλλακτικό και τοπικοποιημένο μοντέλο για την οικονομική ανάπτυξη.

Ο Πρόεδρος της ΚΟΙΝΣΕΠ Άνεμος Ανανέωσης και μέλος του Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, **κ. Νίκος Χρυσόγελος**, έκρινε ότι δεν βοηθά η υπερ-ιδεολογικοποίηση την ανάπτυξη της ΚΑΛΟ, αλλά απαιτείται η ωρίμανση και ανάπτυξη με όρους κοινών αξιών μέσα από μια οικοσυστημική προσέγγιση. Επίσης, δεν είναι απαραίτητο να δημιουργούνται κάθε φορά νέοι ορισμοί, καθώς έχει προχωρήσει διεθνώς το ζήτημα των ορισμών μέσα από έγκριτα δίκτυα από η CECOP-CICOPA. Επιπλέον, δεν χρειάζεται ένα υπερπροστατευτικό πλαίσιο για την ΚΑΛΟ, αλλά χρειάζεται να αρθούν τα εμπόδια που δυσχεραίνουν την πρόσβαση επιχειρήσεων ΚΑΛΟ σε διαθέσιμες ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις. Είναι σημαντικό η πολιτεία να μην καθοδηγεί σε συγκεκριμένους τομείς το πεδίο, αλλά να το αφήσει να δημιουργήσει τις δικές του υποδομές από τα κάτω.

Ο Συντονιστής της Ομάδας για την ΚΑΛΟ του Τμήματος Οικονομικής Πολιτικής του ΣΥΡΙΖΑ, **κ. Γιάννης Αποστολίδης**, εντόπισε διάφορες αστοχίες που ακόμα παρατηρούνται στις δημόσιες πολιτικές για την ΚΑΛΟ όπως η εξαίρεση των συνεταιριστικών τραπεζών από την παροχή μικροπιστώσεων. Είναι σημαντικό να μεταστραφούν υπάρχουσες πολιτικές προς την κατεύθυνση της ΚΑΛΟ όπως για παράδειγμα οι ενισχύσεις μέσω ΟΑΕΔ μπορούν να στραφούν προς τη δημιουργία Συνεταιρισμών Εργαζομένων και τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΤΕΑΝ για την ανάπτυξη της νησιωτικής επιχειρηματικότητας να αξιοποιηθούν στην κατεύθυνση της ΚΑΛΟ. Σε κάθε περίπτωση, ο Ν. 4430/2016 είναι μια θετική εξέλιξη αλλά μέχρι σήμερα αφορά κυρίως σε μικρές οντότητες και γι' αυτό είναι απαραίτητο να προχωρήσει επιτέλους η ενοποίηση της συνεταιριστικής νομοθεσίας ώστε να αναπτυχθούν και να δικτυωθούν περαιτέρω συνεταιρισμοί μεγάλης κλίμακας. Τέλος, θα μπορούσε να

δημιουργηθεί ένα παράρτημα της Ειδικής Γραμματείας για την ΚΑΛΟ στη Β. Ελλάδα προκειμένου να αποκεντρωθεί η επίβλεψη των δημόσιων πολιτικών για την ανάπτυξη του πεδίου.

Ο Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης του ΑΠΘ κ. **Γεώργιος Γριτζάς** τόνισε την αναγκαιότητα των δημόσιων πολιτικών σε τρία επίπεδα: εκπαίδευση όπου η συμβολή των Κέντρων Στήριξης κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, αξιολόγηση του έργου των Φορέων ΚΑΛΟ προκειμένου να παρασχεθεί χρηματοδοτική στήριξη και δικτύωση μέσα από τη δημιουργία Επιμελητηρίου για την ΚΑΛΟ αλλά και ανεξάρτητου ερευνητικού ινστιτούτου.

Η Στρογγυλή Τράπεζα ολοκληρώθηκε με σύντομο σχολιασμό εκ μέρους των αρχικών εισηγητών/τριών. Ο κ. **Gianluca Salvarori** υπογράμμισε τη σημασία αποτύπωσης όλων των εμπλεκόμενων στο σχεδιασμό πολιτικών αλλά και την αυτονομία του ίδιου του πεδίου μέσα από τη διαμόρφωση της δικής του στρατηγικής. Ο κ. **Βασίλης Μπέλλης** τόνισε εκ νέου την αναγκαιότητα ενοποίησης της συνεταιριστικής νομοθεσίας ώστε να διευκολυνθούν οι δικτυώσεις, οι οικονομικές συνέργιες, ο αλληλοέλεγχος και η ομότιμη εποπτεία, η εκπαίδευση των μελών των Φορέων ΚΑΛΟ στις αρχές και τις αξίες και να η πιστή τήρηση του Μητρώου Φορέων ΚΑΛΟ ώστε να σχεδιάζονται κατάλληλες πολιτικές που να παρακολουθούν τις εξελίξεις στο πεδίο. Η κα **Άννα Κονιωτάκη**, υπογράμμισε τη σημασία της διακομματικής συμφωνίας για την στήριξη της ΚΑΛΟ, υπενθύμισε την ανάγκη να γίνουν προσεκτικοί σχεδιασμοί για την ένταξη ευάλωτων και ειδικών ομάδων, επεσήμανε τη σημασία της ανάπτυξης κατάλληλων δεξιοτήτων αλλά και ειδικά προσαρμοσμένων χρηματοδοτικών εργαλείων.

Οι εργασίες της Στρογγυλής Τράπεζας επιβεβαίωσαν την ευρεία διακομματική στήριξη προς την ανάπτυξη της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα. Συνολικά, η δράση αξιολογήθηκε πολύ θετικά από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες σύμφωνα με τη φόρμα ανατροφοδότησης που συμπληρώθηκε. Οι θεματικές που αναδείχτηκαν κρίθηκαν ενδιαφέρουσες, οι εισηγήσεις κατατοπιστικές και ο συντονισμός της συζήτησης ικανοποιητικός καθώς δόθηκε χρόνος σε όλους/ες τους ενδιαφερόμενους/ες. Στα αρνητικά θα μπορούσε να επισημανθεί η περιορισμένη εμβάθυνση σε συγκεκριμένα ζητήματα που αναδείχτηκαν λόγω της πληθώρας των θεματικών και του πλουραλισμού των συμμετοχών. Τέλος, οι περισσότεροι/ες συμμετέχοντες/ουσες κρίνουν σημαντική την ανάληψη αντίστοιχων δράσεων στο μέλλον μέσα από τη διοργάνωση θεματικών συζητήσεων, ημερίδων και ανοιχτών ενημερωτικών εκδηλώσεων από εγχειρήματα και δικτυώσεις των Φορέων ΚΑΛΟ.